

Kommunikationsträning

(Mands/jag-vill-ha, ja/nej, att välja och startknapps beteenden!)

Eva Bertilsson

Publicerad på nätet maj 2015. Fler filmklipp finns där!

<https://djurtranarskolan.wordpress.com/2015/05/19/kommunikationstraning-mands-val-janej-startknapps-beteende-ves-target/>

Kommunikationsträning där vi ger kontroll till djuret är ett sånt underbart, viktigt, aktuellt område 😊 Tänkte ge mig på att sammanfatta och beskriva några olika men närbesläktade procedurer, i ett försök att ge lite överblick och struktur.

Det här blir visst ett ganska långt inlägg... så här är en innehållsförteckning!

1. Att säga vad man önskar sig just nu
2. Att välja mellan olika alternativ
3. Att säga ja tack (eller nej tack) till en viss händelse
4. Att säga ja tack (eller nej tack) till en viss sekvens av händelser
5. Att säga ja tack (eller nej tack) till att få göra ett visst beteende

1. Att säga vad man önskar sig just nu (utan att någon frågat om det).

Att kunna be om det man vill ha och behöver är den mest grundläggande kommunikationsformen mellan människor. Tänk bara på den nyfödda bebisen, och på vägen från skrik & joller (som omgivningen svarar på efter bästa förmåga) och till specifika förfrågningar som "Jag skulle vilja beställa en pizza Gorgonzola med extra färska tomater, för leverans till Ladugårdsgatan 8 kl 14.00 imorgon". Eller att helt enkelt lägga besticken i kors på tallriken för att undvika att kyparen plockar bort den innan du ätit klart...

Det handlar alltså här om beteenden som förstärks genom att man får just det man frågar efter. Med andra ord: beteendet specificerar sin förstärkare. Inom beteendeanalysen kallas dessa för mands. (Jag skrev ett inlägg om just mands för några år sedan;

<https://djurtranarskolan.wordpress.com/2012/03/15/377/>)

Här är ett exempel på mand-träning (hittat på youtube; jag känner inte alls dem som är med på filmen) - barn som lär sig be om "cookie":

<https://www.youtube.com/watch?v=d27kRglvTs>

Ett väldigt intressant inslag på årets NAFO-konferens (www.atferd.no) handlade om språkträning med en tonårig pojke med mycket begränsade språkfärdigheter, där såväl uttal som mand-färdigheter var viktiga delar. Ppt från den föreläsningen finns här (specifikt om mands på s 14-16 – och ja, klicker användes i träningen)

<http://atferd.no/programtabell.aspx?IdDocument=533>.

Två vardagliga exempel hemma hos mig är när Tizla krafsar i vattensålen och jag fyller på vatten, eller när hon lägger hakan i mitt knä och jag reser mig och tar ut henne. Krafs-i-vattensålen används specifikt för att få mig att ge henne vatten (vatten är förstärkaren – inte uppmärksamhet, godis eller något annat) och haka-i-knä används specifikt för att jag ska ta med henne ut (att vi går ut är förstärkaren).

De här beteendena kan vara specifikt tränade av mig. Haka-i-knä för "gå ut" är ett sådant (det Tiz gjorde spontant var att gå till dörren och gnälla...) Barns tal funkar så; det verbala samhället har redan "färdiga" ord att använda, och barnet lär sig vilka ord som funkar för vilket önskemål. Säg äpple om du vill ha äpple, säg banan om det är banan du vill ha...

<https://www.youtube.com/watch?v=xfcjnsv9xss> (Tiz "gå ut")

Här finns det en marknad för finurliga prylar, som den här – en doggie doorbell.

<https://www.youtube.com/watch?v=T0dssA9ABJ4>

Det kan också vara en utvidgning av något beteende som djuret spontant bjuder på i situationen. Här har vi alla tusen exempel; hästen som vänder rumpan till för att bli kliad, hunden som kommer med en pinne för att vi ska kasta den, katten som hänger utanför fönstret och jamar för att bli insläppt... Jämför med barnet som sträcker sig efter något utom räckhåll – en välkänd gest som även vuxna kan använda för att be någon skicka saltet (funkar även vid högljudda middagar...). Beteendet ger pålitligt en viss effekt på omgivningen, och nyanserna i beteendet shejpas utifrån vad omgivningen svarar bäst på. Shejpingen kan dock ske avsiktligt eller oavsiktligt ☺

https://www.youtube.com/watch?v=8YxxPkb_Cu4 (klia på magen!)

2. Att välja mellan olika alternativ.

En annan kommunikationsfärdighet är att välja det man önskar utifrån ett antal alternativ. Viktigt för människor att kunna (<http://www.abanorthtexas.com/i-made-a-choice-today/>) och ett värdefullt tillägg även i kommunikationen med våra djur!

En forskargrupp i Bergen har gjort ett intressant experiment där man frågade hästar om de ville ha täcke på sig eller inte genom att låta hästarna välja en av tre symboler (täcke på, täcke av, eller täcke oförändrat) efter att först ha varit ute och känt på vädret.

http://l.facebook.com/l.php?u=http%3A%2F%2Fwww.bioforsk.no%2FfikbViewer%2Fpage%2Fforside%2Fnyhet%3Fp_document_id%3D108073&ext=1431981770&hash=Acm_ZPjEAEo-eQYmVYyUhXkHgGkwilP9r4D_IIC_Xoa99w, artikel på svenska:

<http://www.hippson.se/artikelarkivet/forskning/tacke-eller-inte-om-hasten-sjalv-2.htm>

När jag var i Kristiansand och tränade giraff gjorde jag bland annat ett litet experiment som innehöll ett val: Vill du ha en bit morot, eller vill du bli klappad på nosen? Valet "nostarget på papp" gav konsekvensen "morot", och valet "nostarget på plast" gav konsekvensen "klapp på nosen". Och ja, Melvin föredrog helt klart morot framför klapp. (I en annan del av experimentet visade Melvin även med all önskvärd tydlighet vad han tyckte om alternativet klapp – när bara det fanns tillgängligt så gick han sin väg...)

<https://www.youtube.com/watch?v=T0dssA9ABJ4> klapp eller morot?

3. Att säga ja tack (eller nej tack) till en viss händelse

Om någon erbjuder mig en kopp kaffe så kan jag säga "ja tack" (och få kaffe) eller "nej tack" (och då uteblir kaffet). Att få kaffe är förstärkaren till "ja tack" i den här situationen. Liknande frågor kan vi förstås ställa till våra djur. Vill du bli klappad? Vill du bli upplyft? Vill du gå ut?

Att genom en handgest föreslå "jag kan klappa dig om du vill", och låta hunden svara ja genom att komma till händerna, är en av komponenterna i det fina ORCA-projektet "Give Them Love" <http://orgs.unt.edu/orca/research-project/give-them-love/>

När Misty var riktigt gammal varken såg eller hörde hon. Men styra sitt universum kunde hon fortfarande 😊 Utomhus kunde hon gå och skrota länge, i alla väder. Jag frågade "vill du gå in nu" genom att hålla handen vid hennes ansikte. En sprallig lekinvit betydde "nej tack vi stannar ute en stund till" (och det var svaret jag oftast fick), men när hon faktiskt ville gå med in så svarade hon istället med att ställa sig stilla i lyft-position varpå jag lyfte upp henne och vi gick in.

Jag har en misstanke att vi alldeles för ofta ställer den här typen av frågor genom att helt enkelt påbörja händelsen och så avsluta ifall djuret säger "nej jag vill inte" – t ex börjar klappa hunden, och så slutar ifall den drar sig undan... I bästa fall börjar vi lite försiktigt och kollar av responsen. Att systematiskt fråga först, även när det gäller sådant som djuret typiskt uppskattar, känns som en väldigt trevlig vidareutveckling.

4. Att säga ja tack (eller nej tack) till en viss sekvens av händelser

Startknapps beteende, variant 1!

När vi jobbar med proceduren "händelse A följs av händelse B" (klassisk betingning) så kan vi lägga till ett värdefullt element av kontroll genom att låta djuret initiera varje repetition genom sitt beteende. Det blir som att djuret säger "ja, gör det nu!". T ex "ja, skramla med burkarna och kasta bollen till mig!". Med sitt beteenden säger hunden alltså "ja" till hela paketet, men det är den sista av händelserna som är den upprätthållande förstärkaren (om vi permanent tar bort bollen ur ekvationen så slutar hunden säga ja... men burkskramlet blir etablerat som betingad förstärkare!).

Det är den här proceduren som finns beskriven under "Creating Noise and Movement Through You" i vår agiitybok (www.agilityrightfromthestart.com). Och faktum är att det till stora delar var just denna procedur som tilltalade Karen Pryor och fick henne att be oss att skriva boken för hennes förlag, efter en artikel om gungbräde träning i amerikanska agilitymagasinet Clean Run 2004 😊 I vår ljud-och-rörelse-träning startar vi med några repetitioner av "vanlig" pairing-procedur, dvs händelse A följs av händelse B. Till exempel: hunden står på en bräda, brädan rör sig lite + godis dyker upp underifrån. Efter några

repetitioner gör vi en mikropaus efter en belöning och ser om det kommer någon form av "förväntansbeteende" (det gör det alltid, om första delen i träningen gjorts korrekt! Kan vara spetsade öron, ett ansiktsuttryck, eller liknande). Detta förstärks direkt med händelse A + händelse B (rörelse + godis). Förväntansbeteendet kan sedan shejpas i önskad riktning, hela tiden med de båda händelserna i följd som förstärkare, och bli till ett startknappsbeteende som djuret använder för att initiera proceduren. Ett litet filmexempel finns på <http://agilityrightfromthestart.com/exercises.html> - scrolla till kapitel 12 och titta på andra hälften av filmen, där Emelie och kelpie Scout visar rörelseträning.

Finessen är alltså att hunden lär sig gilla rörelsen (eller ljudet, eller vad-det-nu-är) genom klassisk betingning, men samtidigt har full kontroll över situationen och kan välja att *inte* starta repetitionen om vi exempelvis gått för fort fram och gjort träningen för svår.

Samma procedur kan förstås användas i alla klassisk-betingnings-situationer. Joggare = godis? Låt hunden utveckla ett beteende som säger "ok, låt joggaren komma nu!" (Just den här lekte vi med på en Canis-kurs med Kathy Sdao för länge sen; putt på handtarget så börjar springstegen bakom dig!). Klotång = köttbulle? Lägg till att låta hunden säga "nu" innan du tar fram klotången! Osv, osv...

Rent praktiskt så kan man välja att shejpa vidare på det förväntansbeteende djuret bjuder på i situationen, eller också kan man träna ett specifikt beteende som betyder "ok, nu!". Detta tränas förslagsvis separat först, med vanlig belöning direkt, och läggs sedan in som djurets startknapp i pairing-proceduren.

En variant som många använder som startknapp är ett targetbeteende; denna kan då kallas för en **YES-target!**

5. Att säga ja tack (eller nej tack) till att få göra ett visst beteende

Startknappsbeteende, variant 2!

En variant på procedur med startknappsbetenden är när djuret ger klartecken till oss att ge en viss signal. Grundsekvensen blir då: djuret gör sitt startknappsbeteende – tränaren presenterar signal/störning – djuret gör beteendet – får belöning.

Jag skiljer den här proceduren från den föregående eftersom det efter startknappsbetendet finns ytterligare kriterier för vad djuret behöver göra för att komma vidare i sekvensen och få belöningen på slutet (till skillnad från den förra varianten, där händelse A följdes av händelse B utan att djuret behövde göra något mer däremellan eller under tiden). Men det finns många möjliga varianter på hur en sån här sekvens med kriterier kan se ut!

Ett av mina egna exempel är giraffen Melvins beröringstarget. Vi hade en speciell target som alltid betydde "beröring kommer – håll kvar på targeten fast jag petar på dig, så får du mat"! (Jag började med detta efter det tidigare nämnda experimentet där han valde mellan beröring och mat... eftersom han tydligt valde bort beröring, och ville kunna ge ögondroppar, så krävdes specialträning för att stå ut med beröringen!) Jag ville att Melvin skulle kunna förutse vilka träningspass som skulle innehålla beröring och valde därför att ha

en speciell target för dessa. Om jag hade använt den vanliga välbelönade vardagstargeten så hade jag inte alls fått samma tydliga feedback på vad han egentligen tyckte om beröringsträningen – med den separata beröringstargeten kunde jag direkt se om jag gjort träningen för svår, för då fick jag tvekan i targetbeteendet. Sekvensen var här alltså: startknappsbeteende (nos mot target), signal/störning (min hand närmar sig; beröring), beteende (håller kvar nosen mot target),

<https://www.youtube.com/watch?v=7janOtE3q9s>

Sekvensen kan också innehålla beteenden på signal; startknappsbeteende – tränaren ger signal – djuret gör beteendet – belöning. Tiz och jag har många såna här när det gäller småläskiga eller allmänt jobbiga företeelser utomhus, även om jag skulle behöva renodla startknappsbeteendet ytterligare. Som det ser ut idag så startar Tiz sekvensen med ögonkontakt, jag börjar då gå mot störningen vilket är signal till henne att följa med, hon går med utan att "låsa" på störningen, jag belönar. Det är rätt fascinerande att se hur mycket bättre alla beteenden blir när djuren själva får kontrollera träningspasset 😊

Sammanfattning

Förutsägbarhet och kontroll/valmöjlighet är de genomgående temana på den typ av träning jag presenterat här.

Förutsägbarhet i form av att konsekvensen av beteendet är given. I mand-träning, ja/nej-träning och val-träning så är det dessutom just denna konsekvens som upprätthåller beteendet. I startknappsträningen är det den första händelsen/konsekvensen som är given, medan den upprätthållande förstärkaren kommer först på slutet och skulle kunna varieras utan att direkt förändra proceduren.

Kontroll/valmöjlighet i form av att det är djurets beteende som producerar den givna händelsen, och att djuret därmed kan välja att göra beteendet (och få händelsen att inträffa) eller låta bli (och då uteblir händelsen).

Ser mycket fram emot fortsatta diskussioner och utveckling på det här temat!!